

Серед головних викликів соціальної адаптації ВПО можна виділити: брак спеціалістів соціальної сфери у громадах; перевантаження системи соціальних послуг; нестачу міжвідомчої координації; емоційне вигорання соціальних працівників; низький рівень фінансування програм адаптації.

Перспективними напрямками розвитку є: впровадження інноваційних технологій соціальної роботи (онлайн-консультування, цифрові бази послуг, мобільні додатки підтримки); розвиток державно-громадського партнерства; інтеграція принципів травма-орієнтованої практики у роботу соціальних служб.

Висновки. Соціальна адаптація ВПО – складний і тривалий процес, що потребує науково обґрунтованого підходу, професійної підготовки кадрів і міжсекторальної взаємодії. Соціальна робота у цій сфері покликана не лише допомагати у вирішенні нагальних проблем, а й сприяти формуванню нової соціальної ідентичності, відновленню довіри до суспільства, підвищенню життєвої активності та самодостатності переселенців.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 312 с.
2. Зверєва І. Д. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб: виклики для сучасної соціальної роботи. Київ: Освіта України, 2023. 144 с.
3. Карпенко О. Г. Методи соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2022. 198 с.
4. Семигіна Т. В. Соціальна робота в умовах кризи: теорія, практика, перспективи. Київ: Академія, 2021. 276 с.

***Іванна Лехман,**
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: **Галина Олійник,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
соціальної педагогіки,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ

Постановка проблеми. В закладах загальної середньої освіти в наш час девіантна поведінка здобувачів освіти становить одну з найбільших соціальних проблем, що виявляється у порушенні учнями прийнятих норм та правил, цінностей і носить велику загрозу для освітнього середовища й безпеки у навчальних закладах. Зараз наша

держава переживає досить складний період, а тому збільшилась кількість порушень соціальної поведінки у житті дорослих людей та в процесі розвитку дітей.

Девіантна поведінка школярів – це сукупність дій або окремих вчинків, які не відповідають соціально прийнятим нормам, як правовим, так і моральним, а також стандартам поведінки в школі. Така поведінка може проявлятися в агресії, вандалізмі, вживанні шкідливих речовин, а також в надмірному відхиленні від загальноприйнятої моделі поведінки. Існує важливий процес соціальної діагностики девіантної поведінки серед учнів, оскільки він допомагає зрозуміти причини та механізми негативних тенденцій в їхній поведінці. Такий аналіз дозволяє визначити особливості соціалізації учнів серед однокласників та вплив зовнішнього середовища на формування певних моделей поведінки.

Можна виділити науковців, які зробили значний внесок у вивчення, профілактики та корекції девіантної поведінки, що обов'язково включає діагностичний аспект: Н. Максимова, І. Єрмаков, Л. Сохань, М. Рижков, Є. Павлютенков, В. Крижко, Т. Титаренко та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна діагностика девіантної поведінки учнів – це важлива частина докладного аналізу особистості. Метою є визначення причин, через які школярі не дотримують соціальних норм, таких як правові, моральні або естетичні, та виявлення факторів, які можуть викликати подібні відхилення, щоб створити ефективні програми корекції. Девіантна поведінка – це не просто дії, що відрізняються від загальноприйнятих стандартів, але й така, яка не відповідає очікуванням суспільства. Соціальні очікування залежать від соціального статусу людини в суспільстві, її етнічної та культурної приналежності, вікового віку, професії. [2].

Сучасні знання про розлади поведінки особистості показують, що вони є складними формами соціальної поведінки, які визначаються системою факторів. Основні причини девіантної поведінки включають соціально-економічні, соціокультурні, економічні, соціально-демографічні, організаційно-управлінські, психолого-педагогічні та медико-біологічні [3, с. 86–91]. Дослідники довели, що головною причиною відхилень поведінки дітей є неправильне родинне виховання. Щоб змінити поведінку дитини, педагогам та іншим особам потрібно працювати також з її родиною [1].

Щоб визначити особливості девіантної поведінки, використовують кілька методів, серед яких найважливіший – спостереження.

Об'єктом спостереження є слова та дії людини у певних ситуаціях. Спостереження – це метод соціальної діагностики, який полягає в цілеспрямованому, систематичному та безпосередньому сприйнятті поведінки учнів для виявлення відхилень від норм. Цей метод дозволяє зібрати інформацію про прояви поведінки,

емоційні реакції та взаємодію учня в реальних умовах, що дуже важливо для розуміння причин та форм девіантної поведінки.

Важливим способом дослідження особистості з девіантною поведінкою є вільне інтерв'ю або бесіда. Проводить її особисто, щоб дізнатися, наскільки підліток розуміє свої дії, чи відповідає його психічний розвиток загальному розумовому і моральному рівню, його інтересам та віку. Перед бесідою потрібно ознайомитися з інформацією про підлітка, вивчити про нього позитивні й негативні моменти, познайомитися з родиною, друзями, вчителями, які його навчали. Під час бесіди соціальному педагогу не слід робити записів, відволікатися, погрожувати, принижувати, підвищувати голос – це може завадити здобувачу освіти говорити під час інтерв'ю відверто [1].

Також у соціальній діагностиці дітей з девіантною поведінкою використовуються найрізноманітніші тестові методики. Тестування полягає в оцінці, наскільки в особистості присутні певні психічні якості, як вони розвинені, й як веде особа себе у стосунках з іншими людьми. Для цього особа виконує певні завдання. Тестування може проводитися за допомогою різних способів, наприклад, тестів, опитувань, проєктивних завдань. Проєктивні методики передбачають подання досліджуваному невизначеної ситуації, у якій головне – суб'єктивне тлумачення, яке викликає ця ситуація у особи, яка бере участь у соціальній діагностиці.

Наприклад, використовують набір малюнків, за якими діти складають розповідь. Під час аналізу враховують логіку викладу подій та особистісний зміст, який вкладає дитина у пояснення сюжету. Також широке використання проєктивних методик – це намалювати певні зображення, що дають змогу з'ясувати ставлення людини до себе, а також прояви її особистості. Перевагою таких завдань є те, що можна дослідити неусвідомлену частину особистості. До методів дослідження девіантної поведінки можна віднести також метод незалежних характеристик, за допомогою якого виявляють особливості поведінки й психічні якості особи в різних ситуаціях через сприймання різних людей.

Висновки. Отже, девіантна поведінка учнів в сучасній школі – один з найскладніших соціальних феноменів, який потребує детального вивчення і серйозного обґрунтування та дає можливість виявити закономірність необхідності виникнення інтересу до проблеми соціальної діагностики негативних тенденцій у поведінці здобувачів освіти для вчасного запобігання ризику виникнення загроз для безпеки у навчальних закладах. Науковці встановили, що правильно виконана соціальна діагностика дозволяє рано виявити учнів, які можуть потрапити у групу ризику, і перетворити неправильну поведінку на стійку протиправну. Це дає можливість вчителям і психологам, соціальним педагогам створити індивідуальні програми підтримки та корекції, що допомагає зменшити соціальну непристосованість та дезадаптацію.

Список використаних джерел:

1. Квітковська Н. В. Психологія девіантної поведінки учнів (умови, причини, особливості виховання, проблемні родини, профілактика та корекція). Навчально-методичний посібник. Миколаїв: 2010. 240 с.
2. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки. Навчально-методичний посібник. Львів: ЛДУВС. 2014. 192 с.
3. Шахов В. І. Дослідження соціально-психологічних передумов виникнення девіантної поведінки в осіб підліткового віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 2025. № 81 С. 86 – 91.

*Альона Літвінова,
здобувач вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Сумський державний університет*

*Науковий керівник: Сергій Король
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри психології, політології
та соціокультурних технологій,
Сумський державний університет*

**АНАЛІЗ ДОСТУПУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ
ДО СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ**

Питання доступу до соціальних послуг для людей похилого віку є одним з ключових у соціальній політиці України. За даними Міністерства соціальної політики України, кількість осіб пенсійного віку перевищує 10,7 млн, що становить понад чверть усього населення країни [1]. Цей показник вказує на стрімке зростання кількості людей похилого віку, звертаючи увагу на необхідність у вдосконаленні вже наявних існуючих систем соціального обслуговування, орієнтованих на індивідуальні потреби людини. Питання забезпечення літніх людей якісними соціальними послугами особливої актуальності набуває в сучасному стані суспільства, зумовленого демографічними змінами та наслідками військових дій.

В Україні сфера соціального обслуговування регулюється Законом України «Про соціальні послуги» (2019), який визначає соціальні послуги як комплекс дій та заходів, спрямованих на підтримку осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах. Документ визначає принципи надання послуг, зокрема, доступність, конфіденційність, адресність, індивідуальний підхід, комплексність та універсальність [2]. Перелічені принципи мають на меті гарантію рівних можливостей у доступі до допомоги для